

15. Кисілевський К. Українська гімназія в Байройті. Байройтські спомини з «юних днів, днів весни» 1945–1950. З нагоди 50-літнього ювілею. ЗСА – Канада, 1995. С. 22–25.
16. Кисілевський К. Українське мовознавство в останній добі (Філологічні праці). Рим, 1973. 199 с.
17. Ковалів П. Проф. д-р Кость Кисілевський та його наукова діяльність. Доповіді наукового товариства імені Т. Шевченка в ЗДА. Збірник праць на пошану проф. д-ра Костя Кисілевського. Нью-Йорк, 1970. Ч. 36. С. 8–19.
18. Луців Л. Новий том «Записок Н. Т. Ш.». *Свобода. Український щоденник*: Джерзі Ситі і Нью-Йорк. 1957. Ч. 55. 22 березня. С. 8.
19. Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945–1951. Мюнхен: Академічне видавництво д-ра Петра Белея, 1985. С. 167–170.
20. Особова справа проф. д-ра К. Кисілевського. Архів Українського вільного університету.
21. Остап'як М. На свіжу могилу дорогого проф. д-ра К. Кисілевського. *Америка: Український католицький щоденник*. 1974. 8 жовтня.
22. Остап'як М. Проф. д-р Кость Кисілевський. Спогади. Збірник праць на пошану проф. д-ра Костя Кисілевського. Доповіді наукового товариства ім. Т. Шевченка в ЗДА. Нью-Йорк, 1970. Ч. 36. С. 22–25.
23. Стецюк В. Передмова. Збірник праць на пошану проф. д-ра Костя Кисілевського. Доповіді наукового товариства ім. Шевченка в ЗДА. Нью-Йорк, 1970. Ч. 36. С. 5–7.
24. Терлак З. Кисілевський Кость. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. В 2 т. Т. 1: А–К. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 599.
25. Kysilevsky Kost. Encyclopedia of Ukraine. Edited by Volodymyr Kubijovych. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1988. Vol. II. P. 736.

УДК 811.161.2 (81'276.6:34)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.1.2>

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЗАКОНОПРОЄКТІВ ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ НОРМ ПРАВА

LINGUISTIC EXAMINATION OF DRAFT BILLS AS A PREREQUISITE OF LEGAL NORMS QUALITY

Доценко О.Л.,

orcid.org/0000-0003-4607-0883

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

У статті проаналізовано правові засади визначення якості мовного оформлення нормативно-правових актів, окреслено їх недоліки та перспективи запровадження в Україні комплексної юридико-лінгвістичної експертизи законопроектів. Зокрема, встановлено, що чинні Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації), якими послуговується Апарат Верховної Ради України, не можуть забезпечити ефективної юридико-лінгвістичної експертизи проектів законів, оскільки не містять чітких регламентацій щодо термінологічної, лексико-семантичної, логіко-синтаксичної перевірки текстів законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю сучасної української літературної мови. Досліджено методики лінгвістичної експертизи нормативних актів, запропоновані українськими фахівцями, які можуть бути враховані в практиці термінологічного, лексико-семантичного й логіко-синтаксичного опрацювання текстів законопроектів. Зокрема, визначено важливу роль у становленні вітчизняної експертної діяльності Української комісії з питань правничої термінології, фахівці якої здійснили ретельну термінологічно-мовну експертизу проекту чинної Конституції України та низки нормативно-правових актів, зауважено на потребі у формуванні аналогічного підрозділу в складі Апарату Верховної Ради України.

Запропонований у статті аналіз логіко-синтаксичних помилок, яких законодавець допустився в статті 120-1 Податкового кодексу України попередньої редакції, а також уточнення дефініції терміна, запропонованого в статті 140 чинної редакції Конституції України, засвідчує не лише ефективність методик термінологічного й лексико-семантичного опрацювання текстів законів, а й потребу в аналізі їх логіко-синтаксичних особливостей, засвідчуючи дієвість застосування методик семантико-текстуальної експертизи до текстів законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю.

Ключові слова: правничка лінгвістика, законодавчий підстиль, лінгвістична експертиза, термінологічна експертиза, логіко-синтаксична експертиза, мова закону.

The article contains analysis of legal basis for determining the quality of linguistic formulation of regulations, and description of weak points and perspectives of implementation of linguistic due diligence of the draft bills in Ukraine. It has been found, in particular, that applicable Rules for Formulation of Draft Bills and Main Legislative Technique Requirements (Guidelines) used by the Management Office of the Verkhovna Rada of Ukraine cannot serve as a basis for effective linguistic due diligence of the draft bills, since the above Rules do not include specific regulations in regards to terminological, lexico-semantic, and logical and syntactic review of legal substyle texts of official style of the modern Ukrainian literary language. In this article methods of linguistic expertise of regulatory documents suggested by Ukrainian experts have been studied, which methods can be applied in terminological, lexico-semantic, and logical and syntactic elaboration of the draft bill texts. The article also outlines the important role of the Ukrainian Commission for Legal terminology in involvement of national examination activities: the Commission experts have performed a thorough terminological and linguistic evaluation of the draft of the applicable Constitution of Ukraine and a number of regulations. The author emphasizes the need to establish such organizational unit as a part of the Management Office of the Verkhovna Rada of Ukraine.

The analysis of logical and syntactic mistakes the legislator made in Article 120-1 of the Tax Code of Ukraine of previous wording, and of specification of the definition of the term suggested in Article 140 of the current version of the Constitution of Ukraine proposed in this article is indicative of the efficiency not only of the methods of the terminological and lexico-semantic elaboration of the draft bill texts, but also the need in analysis of their logical and syntactic nature, and for this reason points to efficiency of the methods of semantic and textual evaluation applied for the legal substyle texts of official style.

Key words: legal linguistics, legislative substyle, linguistic evaluation, terminological evaluation, logical and syntactic evaluation, legal language.

Постановка проблеми. Якість життя суспільства багато в чому залежить від якості мовного оформлення нормативно-правових актів, які регламентують нашу суспільну взаємодію. Оскільки саме мова є засобом матеріалізації норм права, стає очевидним, що без участі філолога нормативно-правова діяльність стає не надто ефективною, а українські громадяни потерпають від правових колізій, пов'язаних із мовними девіаціями, які спотворюють букву закону. Так, актуальною є проблема розроблення механізмів залучення фахівців, обізнаних у правових і лінгвістичних питаннях, до підготовки нормативно-правових актів, їх експертної оцінки щодо наявності чи відсутності термінологічних, лексико-семантичних і логіко-синтаксичних помилок, розроблення методик лінгвістичної експертизи законопроектів, що потребує дослідження теоретичних і практичних напрацювань спеціалістів у галузі правничої лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова права привертає увагу лінгвістів і юристів протягом останніх десятиліть. Зокрема, активно досліджуються питання правничої термінології, до яких зверталися І. Гумовська, О. Сербенська, З. Тростюк та інші лінгвісти. Низка робіт, авторами яких, зокрема, є Н. Артикуца, А. Нелюба, Г. Онуфрієнко, І. Усенко, присвячена широкому колу питань, пов'язаних із вивченням мови закону, як-от помилки різних типів, що трапляються в нормативно-правових актах. Проте варто зауважити, що здебільшого йдеться про правильність уживання правничих термінів, формулювання дефініцій. Схожим аспектам, але вже в контексті організації та проведення експертиз нормативно-правових актів і законопроектів присвячено праці Л. Ажнюк, Д. Архарової, Ю. Бугайко,

Т. Ізотової, Ю. Зайцева. Проте досі відсутні розвідки про методику експертної оцінки логіко-синтаксичної канви мови закону, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є окреслення перспектив запровадження в Україні комплексної юридико-лінгвістичної експертизи законопроектів. Задля реалізації окресленої мети визначено й виконано такі завдання: вивчити досвід експертної діяльності Української комісії з питань правничої термінології; з'ясувати наслідки концентрації зусиль лінгвістів-експертів на якості термінологічного апарату нормативно-правових актів та ігнорування дослідження синтаксису мови права; проаналізувати логіко-синтаксичні помилки в текстах нормативних актів із метою доведення його ефективності під час лінгвістичної експертизи законопроектів.

Виклад основного матеріалу. Українське законопроекткування не має сталих традицій лінгвістичного експерткування, проте є вагомим напрацюванням в цій галузі (зокрема, здійснені Українською комісією з питань правничої термінології). Перш ніж проводити експертизу текстів проектів Конституції, законів та перекладів документів Ради Європи, комісією «розроблено методику та запроваджено практику термінологічно-мовного опрацювання тексту відповідного проекту паралельно з опрацюванням остаточного варіанта робочою групою з метою відбору матеріалу для термінологічно-мовної експертизи та формування відповідних нормативів. Головними цілями проведення експертизи мають бути такі: перевірка термінологічно-мовного матеріалу щодо відповідності нормам української мови; уніфікація та встановлення правничої термінології, а також словосполучень і синтаксичних

конструкцій, що мають сталий характер і потребують однакового вживання в правничих текстах; заміна, наскільки це виправдано і можливо, іншомовних термінозапозичень та скалькованих конструкцій питома українськими; випрацювання з урахуванням норм і традицій української правничої мови термінології на позначення нових правничих понять та явищ, розроблення теоретичного обґрунтування та методологічних засад розбудови української правничої терміносистеми; забезпечення єдності термінологічно-мовного оформлення тексту проєкту, що розглядається, та проєктів інших актів законодавства, насамперед Конституції і кодексів, а також українських перекладів документів Ради Європи» [5, с. 76–77]. Результатом роботи Української комісії з питань правничої термінології став, зокрема, Акт термінологічно-мовної експертизи проєкту Конституції України [1, с. 80–84], що набув чинності відповідно до рішення № 7 комісії (протокол № 2 від 19 квітня 1996 року). Цей документ, як зазначав відповідальний секретар комісії Ю. Зайцев, став засобом затвердження термінологічних нормативів. На жаль, аналіз сучасного законодавства змушує констатувати, що рекомендації Українською комісією з питань правничої термінології часто ігноруються законодавцем і фахівцями Апарату Верховної Ради України, вповноваженими здійснювати мовне редагування законопроєктів. Наприклад, ігнорується норма, відповідно до якої «словосполучення *тягне за собою* в значенні, відображеному в зазначених статтях, не є притаманним українській мові, а є калькою з російського *влечет за собой* і вживається на позначення механічної дії (пор., російське *тянуть за собой*). Для відтворення поняття автоматичного настання певного наслідку якоїсь дії чи факту пропонується вживати *має наслідком*» [1, с. 82]. Натомість у Податковому кодексі України читаємо: «12.4.3. прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг, яке *тягне за собою* зміну податкових зобов'язань платників податків та яке набирає чинності з початку бюджетного періоду» [7].

Правила оформлення проєктів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації), затверджені Апаратом Верховної Ради України 01.06.2006 р. і чинні в редакції від 27.11.2014 р., містять розділ, покликаний регулювати специфіку мовного оформлення законопроєктів – «2.2. Мова і термінологія законопроєкту» [8]. Але з восьми абзаців цих приписів мовного

оформлення нормативних актів стосується лише один, причому його положення видаються досить суперечливими. Наприклад, перше речення Методичних рекомендацій рясніє змістовими й логічними огріхами: «Текст законопроєкту має викладатися стисло, державною діловою мовою, за змогою, короткими фразами» [8]. По-перше, викликає сумнів правильність поняття *державна ділова мова*. Очевидно, йдеться про законодавчий підстиль офіційно-ділового стилю сучасної української літературної мови. По-друге, видається неприйнятною регламентація писати текст законопроєкту стисло, короткими фразами (явна тавтологія). У рекомендаціях щодо використання в текстах законопроєктів термінів проігноровані основні ознаки юридичної термінології, зокрема вимога її кодифікації нормативно-правовими документами, а не «офіційною діловою мовою, спеціальними науками» [8]. Отже, чинні методики аналізу мовного оформлення законопроєктів, якими послуговуються фахівці Апарату Верховної Ради України, є вкрай недосконалими, що, на жаль, негативно позначається на якості українського законодавства.

Прикладом недосконалого опрацювання філологами Конституції України є, зокрема, неналежна увага до синтаксичного оформлення її положень. Так, стаття 140 містить визначення таких юридичних понять, як «місцеве самоврядування» і «територіальна громада» [6]. Причому дефініція терміна «територіальна громада» викладена синтаксично некоректно, оскільки неправильний порядок слів у ній призводить до неточного мовного оформлення норми права, а отже, може стати причиною юридичних колізій. Під час формулювання цієї дефініції порушено один із лінгвістичних прийомів юридичної техніки, згідно з яким між головним та залежним компонентами синтаксичної структури можна поставити не більше п'яти слів [3, с. 126]: «**жителів** (головне слово) **села** (перше залежне слово) **чи**¹ **добровільного**² **об'єднання**³ **у**⁴ **сільську**⁵ **громаду**⁶ **жителів**⁷ **кількох**⁸ **сіл**⁹, **селища** (друге залежне слово) та **міста** (третє залежне слово)». У визначенні терміна *територіальна громада* допустима дистанція між головним словом *жителів* та другим і третім залежними словами збільшена вдвічі, що призвело до порушення семантико-синтаксичного зв'язку між компонентами синтаксичної конструкції та до спотворення змісту норми права. Щоб позбутися можливості неправильного потрактування змісту статті 140 Конституції України, її варто викласти в такій редакції: «*Місцеве самоврядування є правом територі-*

альної громади – жителів села, селища, міста чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України». Юридична оцінка положень статті 140 Конституції України запропонована в рішенні Конституційного Суду України № 12-рп/2002 від 18 червня 2002 р., яким, зокрема, встановлено, що «положення частини першої статті 140 Конституції України в аспекті порушених у конституційному поданні питань необхідно розуміти так, що ці положення дають визначення: ... територіальної громади як жителів села, селища, міста чи добровільного об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду». Отже, офіційне тлумачення терміна «територіальна громада» Конституційним Судом України збігається із запропонованою нами дефініцією. Крім того, слід пам'ятати, що наявність синтаксичної помилки в Основному Законі держави негативно позначається на авторитеті Верховної Ради України як законодавчого органу та іміджі держави загалом.

Рясніє мовними помилками чинний Податковий кодекс України, причому часто такі помилки призводять до фінансових втрат тих платників податків, які змушені керуватися нормами цього документа. Щоправда, численні звернення представників юридичних осіб до суду у зв'язку з необхідністю встановити справедливість зумовлюють часту зміну редакцій Кодексу. Зокрема, стаття 120¹.1 у редакції від 29.12.2019 р. містила норму, неякісне мовне оформлення якої призводило до неоднозначності (множинності) трактування змісту першого пункту стосовно прав платників податків на звільнення їх від виплати штрафу: «120¹.1. Порушення платниками податку на додану вартість граничного строку, передбаченого статтею 201 цього Кодексу, для реєстрації податкової накладної та/або розрахунку коригування до такої податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних (крім податкової накладної, що не надається отримувачу (покупцю), складеної на постачання товарів/послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою) тягне за собою накладення на платника податку на додану вартість, на якого відповідно до вимог статей 192 та 201 цього Кодексу покладено обов'язок щодо такої реєстрації, штрафу в розмірі...» [7].

Умови звільнення платників податку на додану вартість від оподаткування визначені вставленою конструкцією, яка доповнює зміст п. 1 ст. 120-1

Податкового кодексу України і на синтаксичному рівні є складнопідрядним багатокомпонентним реченням: «крім податкової накладної, що не надається отримувачу (покупцю), складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою». Головна частина аналізованої синтаксичної конструкції – «крім податкової накладної..., складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою» – це речення з відокремленим означенням, вираженим дієприслівниковим зворотом, який характеризує термін «податкова накладна». Особливістю вираження означальності у відокремлених конструкціях є те, що «відокремлені члени речення містять елемент додаткового повідомлення, тому набувають більшої синтаксичної ваги і стилістичної виразності в реченні, ніж невідокремлені» [10, с. 164]. Напівпредикативний характер конструкції, «складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою», а також її ускладнення супідрядними компонентами, які характеризують елемент «для операцій», зумовлює сприйняття цієї частини досліджуваної конструкції як самостійної семантико-синтаксичної одиниці. Сполучник *або*, що синтаксично поєднує два підрядні компоненти речення, які виражають різні ознаки поняття *операції*, «уживається на означення того, що з низки перелічуваного можливе тільки одне» [9], а отже, відокремлене означення містить дві окремі предикативні частини, які означають, що описані дії є взаємовиключними. Тобто головну частину аналізованої вставленої конструкції слід трактувати так: 1) *крім податкової накладної..., складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування*; 2) *крім податкової накладної..., складеної на постачання товарів / послуг для операцій, які оподатковуються за нульовою ставкою*. Аналіз досліджуваної конструкції в контексті диспозиції п. 1 ст. 120-1 Податкового кодексу України дозволяє констатувати, що умовами ненакладання на платників податку на додану вартість штрафу за порушення граничного строку, передбаченого ст. 201-1 Податкового кодексу України, для реєстрації податкової накладної та/або розрахунку коригування до такої податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних є наявність: 1) податкової накладної, складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування; 2) податкової накладної, скла-

деної на постачання товарів / послуг для операцій, які оподатковуються за нульовою ставкою.

Уставлена конструкція *«крім податкової накладної, що не надається отримувачу (покупцю), складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою»*, що визначає умови, за яких платник податку на додану вартість звільняється від сплати штрафу, містить ще один предикативний компонент – підрядне означальне речення зі сполучним словом *що*, яке виражає означення терміносполуки головного речення *«податкова накладна»*: *«що не надається отримувачу (покупцю)»*. Це підрядне речення, вживане між елементами простого речення з відокремленим означенням, розділюючи їх, порушує семантико-синтаксичну структуру висловлення, зумовлює порушення сприйняття норми права й уможливорює множинне її тлумачення.

Обидві конструкції, що визначають умови звільнення платників податку на додану вартість від сплати штрафу за нормою п. 1 ст. 120-1 Податкового кодексу України – підрядне означальне речення та відокремлене означення, виражене дієприслівниковим зворотом, – формально виконують функцію означення та характеризують один і той самий семантико-синтаксичний елемент – *«податкова накладна»*. Проте однозначно трактувати тип їхнього взаємозв'язку важко, оскільки синтаксичне оформлення досліджуваної норми права є некоректним. Задля точного визначення типу взаємозв'язку елементів *«що не надається отримувачу (покупцю)»* та *«яка складена на постачання товарів / послуг для операцій, які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою»* варто проаналізувати наявність / відсутність необхідних умов реалізації відношень однорідності / єднальності, адже саме такий тип відношень може допускати можливість реалізації ознак податкової накладної, описаних у п. 1 ст. 120-1 Податкового кодексу України, як таких, що застосовуються **водночас**, як це стверджували позивачі в матеріалах судових справ за фактом невиконання умов ст. 120-1 відповідачами, на яких накладався штраф.

Як зауважує К. Шульжук, «у реченні однорідні члени об'єднані в цілісний структурно-семантичний блок стосовно інших членів речення, що займає позицію одного члена речення. Тому однорідні члени пов'язуються з іншими компонентами речення не окремо, а лише в структурно-семантичній єдності, в сурядному ряду. Усі однорідні другорядні члени є супідрядними,

оскільки підпорядковуються тому самому члену речення» [10, с. 156]. Проте означальні компоненти можуть вступати у відношення однорідності / єднальності (супідрядності), якщо вони: займають позицію одного члена речення чи співвідносні з одним членом речення; пов'язуються з одним і тим самим членом речення підрядним зв'язком; поєднуються між собою сурядним зв'язком; здебільшого виражаються однаковими частинами мови чи однотипними синтаксичними конструкціями; переважно виражають однотипні поняття. Аналізовані елементи п. 1 ст. 120-1 Податкового кодексу – *«що не надається отримувачу (покупцю)»* та *«складеної на постачання товарів/послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою»* – не є однотипними синтаксичними одиницями (підрядне означальне та відокремлене означення, виражене дієприслівниковим зворотом). Тип синтаксичного зв'язку між ними визначити неможливо. Отже, ці конструкції не пов'язані між собою відношеннями однорідності, тому не можуть розглядатися як цілісний семантико-синтаксичний блок, який називає кілька ознак одного явища, які реалізуються водночас, хоча решта формальних характеристик синтаксичних конструкцій, що вступають у відношення однорідності / єднальності, витримані, а це уможливорює хибне трактування типу синтаксичних відношень між аналізованими одиницями як однорідного єднального.

Підтвердити те, що конструкції *«що не надається отримувачу (покупцю)»* та *«складеної на постачання товарів/послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою»* не вступають у відношення однорідності / єднальності, тобто не можуть трактуватися як синтаксичні конструкції, які виражають ознаки терміносполуки *«податкова накладна»* і які реалізуються водночас, можна за допомогою утворення синтаксичних дериватів з експлікованим значенням однорідності / єднальності. Наприклад, у конструкції-дериваті *«крім податкової накладної, що не надається отримувачу (покупцю) та складається на постачання товарів/послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою»* маркерами того, що всі три ознаки податкової накладної є єдиним комплексом, який реалізується одночасно, виступає єднальний сполучник *та*, а також однорідні присудки, виражені дієсловами однієї й тієї ж граматичної форми – дійсний спосіб, теперішній час, недоконаний вид. Натомість у п. 1 ст. 120-1

Податкового кодексу України, а саме в частині, що стосується права платників податків на додану вартість не сплачувати штраф, умови реалізації такого права оформлені різними синтаксичними одиницями (підрядне означальне та відокремлене означення, виражене дієприслівниковим зворотом), не поєднані сурядним сполучником із єднальною семантикою, граматичні форми присудків є різними: *не надається* (дієслово недоконаного виду дійсного способу теперішнього часу) та *складеної* (пасивний дієприкметник доконаного виду минулого часу жіночого роду однини). Отже, конструкції «*що не надається отримувачу (покупцю)*» та «*складеної на постачання товарів / послуг для операцій: які звільнені від оподаткування або які оподатковуються за нульовою ставкою*» не можна вважати такими, що вступають у єднальні відношення й виражають ознаки, які реалізуються разом, водночас.

Усе це уможлиблює виділення в диспозиції п. 1 ст. 120-1 Податкового кодексу України в редакції від 29.12.2019 р. трьох умов, згідно з якими за «порушення платниками податку на додану вартість граничного строку, передбаченого статтею 201 цього Кодексу, для реєстрації податкової накладної та/або розрахунку коригування до такої податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних» штраф не накладається, а саме: 1) наявність податкової накладної, що не надається отримувачу (покупцю); 2) наявність податкової накладної, складеної на постачання товарів / послуг для операцій, які звільнені від оподаткування; 3) наявність податкової накладної, складеної на постачання товарів / послуг для операцій, які оподатковуються за нульовою ставкою. Отже, диспозиція ст. 120-1 Податкового кодексу України в редакції від 29.12.2019 р. викладена з порушенням граматичних норм законодавчого стилю сучасної української літературної мови, тому її однозначне тлумачення можливе лише за умов ґрунтовного лінгвістичного аналізу.

Неоднозначність трактування умов звільнення від штрафу платників податку на додану

вартість призводила до частого розгляду справ за недотримання норм статті ст. 120-1 Податкового кодексу України в редакції від 29.12.2019 р. судами України. Це стало підставою для зміни формулювання аналізованої норми права, яка зараз зафіксована в такій редакції: «*(крім податкової накладної / розрахунку коригування, складеної на операції з постачання товарів / послуг, що звільнюються від оподаткування податком на додану вартість; податкової накладної / розрахунку коригування, складеної на операції, що оподатковуються за нульовою ставкою; податкової накладної, складеної відповідно до пункту 198.5 статті 198 цього Кодексу у разі здійснення операцій, визначених підпунктами «а» – «г» цього пункту, та розрахунку коригування, складеного до такої податкової накладної; податкової накладної, складеної відповідно до статті 199 цього Кодексу, та розрахунку коригування, складеного до такої податкової накладної; податкової накладної, складеної відповідно до абзацу одинадцятого пункту 201.4 статті 201 цього Кодексу, та розрахунку коригування, складеного до такої податкової накладної)*» [7]. Як бачимо, у такій редакції законодавець ужив заходів, які запобігають неоднозначному трактуванню норми права.

Висновки. Аналіз характеру помилок у чинній редакції Конституції України та одній із багатьох редакцій Податкового кодексу свідчить про те, що такі девіації зумовлюють спотворення змісту норми права та спричинені відсутністю в нашій державі розроблених методик комплексної лінгвістичної експертизи законопроектів. Україна має вагомий напрацювання в галузі термінологічної експертизи текстів нормативних актів, які, однак, не застосовують фахівці Апарату Верховної Ради України, вповноважені здійснювати редагування законопроектів. Окрім того, актуальним залишається питання розроблення рекомендації щодо логіко-синтаксичного компонента методики комплексної експертизи законопроектів, упровадження якої стане запорукою високої якості українського законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акт термінологічно-мовної експертизи проекту Конституції України. *Українське право*. 1996. № 1. С. 80–84.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
3. Губаева Т.В. Язык и право. Искусство владения словом в профессиональной юридической деятельности. Москва : Норма, 2004. 160 с.
4. Загнітко А. Український синтаксис : Теоретико-прикладний аспект. Донецьк : ДонНУ, 2009. 137 с.
5. Зайцев Ю. Деякі питання стратегії та методики термінологічних робіт у період кодифікації українського законодавства. *Українське право*. 1996. № 1. С. 76–77.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

7. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 13–14, № 15-16, № 17, ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 25.11.2021).

8. Правила оформлення проєктів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) / Апарат Верховної Ради. Правила. Рекомендації від 01.06.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#n108> (дата звернення: 05.12.2021).

9. Словник української мови ONLINE. Т. 1–11. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення: 25.11.2021).

10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 408 с.

УДК 811.162.2:81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.1.3>

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ДУША* В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

THE PECULIARITIES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPT *SOUL* IN UKRAINIAN PICTURE OF THE WORLD

Купрікова Г.В.,

orcid.org/0000-0002-7042-2538

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства

Харківського гуманітарного університету

«Народна українська академія»

Одне з головних завдань сучасної лінгвістики – дослідити механізми концептуалізації реалій навколишнього світу й виявити ті мовні формули, які використовуються для вираження тих чи тих інтенцій мовної особистості. Аналіз лінгвальних явищ на якісно новому рівні стає можливим у зв'язку із синтезом новітніх підходів і традиційного мовознавства, що дає змогу визначити характерні риси вираження різних реалій з урахуванням культурологічного, філософського, етнологічного та суб'єктивного начал.

Статтю присвячено особливостям вербалізації концепту *ДУША* в українській мовній картині світу. У роботі концепт *ДУША* розглянуто крізь призму лінгвокультурології – дисципліни, що досліджує відображення й фіксацію культури в мові. Зокрема, виявлено ядро концепту, яке становлять узуальні смисли; визначено приядерну зону – культурний шар концепту, його формують смислові наповнення, зумовлені етимологічними потрактуваннями та культурним надбанням народу. Концепт формують об'єктивні, культурні й суб'єктивні потрактування. Об'єктивні знання становлять ядро, поняттєвий складник, для визначення ядерної частини необхідно звернутися до тлумачних словників. Дослідження культурного складника передбачає звернення до етимологічних відомостей, адже встановлення етимологічного шару дає змогу виявити мотивувальну ознаку, що закладена в основу смислової структури концепту, визначити паралелі між давніми потрактуваннями та сучасним матеріалом. Суб'єктивні смисли – це індивідуально авторська візія. Увесь смисловий простір концептів можна поділити на смислові наповнення – це певні потрактування, що наявні в мовній практиці та мають спільні концептуальні ознаки, завдяки чому можуть бути об'єднані в семантичні сфери. У роботі визначено ядро (поняттєвий шар) і приядерну зону (культурний шар) одного з найбільш важливих фрагментів картини світу – концепту *ДУША*. В інформативному аспекті з позицій філософії, культурології подано відомості щодо розвитку поглядів на душу, від міфологічного, релігійного світоглядів до сучасної інтерпретації.

Ключові слова: концепт, душа, смислове наповнення, лексема, мовна картина світу, лінгвокультурологія.

One of the main tasks of modern linguistics is to investigate the mechanisms of conceptualization of the realities of the surrounding world and to identify those language formulas that are used to express certain intentions of the linguistic personality. The analysis of linguistic phenomena at a qualitatively new level becomes possible due to the synthesis of new approaches and traditional linguistics, which allows determining the characteristics of the expression of different realities, taking into account cultural, philosophical, ethnological and subjective principles.

The article is devoted to the peculiarities of verbalization of the concept of *SOUL* in the Ukrainian language picture of the world. The concept of *SOUL* is considered through the prism of linguoculturology – a discipline that explores the reflection and fixation of culture in language. In particular, the core of the concept, which consists of usual meanings, is revealed; the core zone is defined – the cultural layer of the concept, it is formed by the semantic fillings caused by etymological interpretations and cultural heritage of the people.

The concept is shaped by objective, cultural and subjective interpretations. Objective knowledge is the core, the conceptual component, to determine the nuclear part it is necessary to refer to dictionaries. The study of the cultural compo-